

Jesuiitat ovat teettäneet riip-pumattoman tutkimuksen, jolla on pyritty selvittämään hyväksikäytön ja kaltoinkohtelun laajuutta. Jesuiit-tojen Saksan provinssin johtaja Stefan Kiechle tuo artikkelissaan esiin joitakin lukuja: tähän mennessä on ilmoitautunut 180 uhria. Kuuden jesuiitan on kiistatta voitu osoittaa syyllistyneen lasten kaltoin kohteluun tai hyväksikäyttöön sotien päättymisen ja artikkelin kirjoittami-sen välisenä ajanjaksona. Arveluja on esitetty lisäksi kuudestakymme-nestä muusta jesuiitasta ja kolmes-tatoista heidän koulujensa henkilö-kuntaan kuuluvasta tekijästä. Suu-rinta osaa tekijöistä epäillään kaltoin kohtelusta, ei seksuaalisesta hyväk-sikäytöstä.

Myös Kiechle korostaa uhri-en kuulemista. Hyväksikäytön uhrit ovat traumatisoituneet uudestaan, kun heidän kertomuksiaan tapahtu-neesta ei ole otettu todesta. Heitä ei ole haluttu kuulla. Uhrien kuule-minen ei Kiechlen mukaan saisi kuit-tenkaan tarkoittaa, että väärä syy-töksiä vastaan ei saisi puolustautua. On pidettävä kiinni totuudesta. To-tuutta ei kuitenkaan tavoiteta vain selvittämällä menneisyyden tapah-tumia. Samalla on arvioitava myös jesuiittajärjestön rakennetta ja itse-ymmärrystä.

Miksi kukaan ei huomannut? Miksi nöyryyttävä vallankäyttö saat-toi jatkua sääntökunnan ylläpitämis-sä eliittikouluissa jopa vuosikymme-niä? Vuosina 1977–1980 Berliinin Canisiuskollegin rehtorina toiminut Rolf Pfahl pyrkii artikkelissaan vas-taamaan näihin kysymyksiin. Vaika hän sanoo olleensa kokematon rehtorin tehtävässään, puuttumat-tomuuden syy oli hänen mielestään kuitenkin syvemmällä. Perussyy oli – ja on ehkä vieläkin – kirkon kyvyttö-myys ymmärtää omaa pahuuttaan. Pfahl myöntää, ettei hänkään kyen-nyt ottamaan yhteisössään olevaa pahuutta vakavasti. Hän ei kääntä-nyt katsettaan pois uhrista torjuak-seen tapahtuman. Sen sijaan hän katsoi jonnekin muualle, maail-

maan, jossa ei ole pahuutta. Pfahl peräänkuuluttaakin ajattelunmuu-tosta ja vaatii, että pahan voima se-kä yksilössä että kirkossa on otettava nykyistä vakavammin. Vehnä ja val-hevehnä kasvavat vierekkäin.

Saksan jesuiittojen entinen alue-johtaja Stefan Dartmann kiinnittää huomiota sääntökunnan koulutus-järjestelmään liittyvään itseriittoi-suuden sudenkuoppaan. Kun nuori jesuiitta päättää filosofian opin-tonsa, hän suorittaa yhdestä kol-meen vuotta kestävästä harjoittelu-jakson ennen teologian opintoja. Tällä jaksolla hän voi toimia opet-tajana ilman minkäänlaista peda-gogista koulutusta. Dartmann pitää tätä itseriittoiisuutena, sillä yksikään opetustehtävissä toimiva, sääntö-kuntaan kuulumaton henkilö ei voi-si toimia jesuiittakoulussa opetta-jana ilman tehtävän edellyttämää koulutusta.

Dartmann arvelee, että väärin-käytökset olisivat voineet selvitä ai-emmin, jos sääntökuntaan kuulu-mattomien havaintoihin ja kannan-ottoihin olisi kiinnitetty enemmän huomiota. Hän korostaa näiden henkilöiden merkitystä, sillä juuri he tuovat koulutukseen kriittistä kysy-myksenasettelua ja ulkopuolisia nä-kökulmia. Koulutusjärjestelmä on-kin muuttumassa siten, että nuoril-la jesuiitoilla on enemmän tai myö-hemmin kouluttajanaan tai ohjaaja-naan mies tai nainen, joka ei kuulu sääntökuntaan.

Dartmann toivoo organisaati-oon myös läpinäkyvyyttä, jonka tuli-si ulottua sekä rekrytointiin että pää-töksentekoon. Koska jo jesuiittoihin liittyminen edellyttää selibaattiin si-toutumista, Dartmannin mielestä on välttämätöntä, että sääntökun-nan sisällä käydään nykyistä laajem-paa seksuaalisuuteen liittyvää kes-kustelua. Myös hyväksikäyttötapa-ukset pakottavat järjestön nykyistä avoimempaan ja laajempaan sek-suaalisuuteen liittyvien kysymysten käsitteelyyn.

Teoksen kuusitoista artikkelia on jäsennellävissä kolmeen teeman:

hyväksikäytön uhrin kuuntelemisen ja vastaanottamisen tulee olla kai-ken lähtökohta; organisaation itse-riittoiisuus synnyttää hyväksikäytön mahdollistavia rakenteita ja suoje-lee hyväksikäyttäjää, sekä organisaatio, joka pitää itseään uhrina, on ky-kenemätön kuuntelemaan ja siten auttamaan hyväksikäytön tai kal-toinkohtelun uhria.

Unheilige Macht on avoimuudes-saan ja itsekritiikissään rohkea teos. Sen kysymyksenasettelu sopisi mal-liksi myös suomalaiseen keskuste-luun, jota usein vaivaa sensaatiomaisuus ja itseensä käpertyminen.

SAKU TOIVIAINEN
TEOL. TRI, HELSINKI

J. T. PAASCH
Divine Production in
Late Medieval Trinitarian
Theology: Henry of Ghent,
Duns Scotus and William
Ockham. Oxford: Oxford
University Press 2012. 203 s.

Myöhäiskeskiajalla kaikki läntisen kristikunnan merkittävimmät teo-logit käsittelevät teoksissaan seikka-peräisesti kolminaisuusoppiin liitty-viä filosofisia ongelmia. Keskustelun teologisista peruseriaatteista vallit-si uskontunnustusten ja kirkkoisista erityisesti Augustinuksen (354–430) kirjoitusten perusteella suhteellisen laaja yksimielisyys. Toisistaan poik-keavia kantoja esiintyi muun muas-sa siitä, miten Jumalan persoonien syntymää tulisi kuvata ajan tietee-lisellä kielellä, joka oli suurelta osin omaksuttu 1100-luvulta lähtien la-tinaksi käännettyistä Aristoteleen teoksista.

Paasch keskittyy teoksessaan juuri Jumalan persoonien syntymi-seen ja synnyttämiseen (*productio*) liittyvään problematiikkaan 1200- ja 1300-lukujen teologiassa. Näkökul-ma on yksinomaan kolminaisuuden sisäisessä metafysiikassa eikä esi-

merkiksi Jumalan persoonien pelastavassa toiminnassa. Rakenteeltaan Paaschin kirja jakautuu kahteen osaan. Ensimmäinen osa käsittelee Poikaa Isästä syntyneenä ja Pyhää Henkeä Isästä ja Pojasta lähteneenä persoonana. Toisessa osassa keskitytään Isän persoonaan Pojan synnyttäjänä sekä Isään ja Poikaan Pyhän Hengen lähettäjinä.

Paasch esittelee ja analysoi kirjassaan Henrik Gentiläisen (1217–1293), Johannes Duns Scotuksen (1265–1308) ja William Ockhamin (1287–1347) aiheesta käymää väittelyä. Scotus ja Ockham ovat keskiajan filosofian historian kannalta paremmin tunnettuja kuin Gentiläinen. Viime aikoina myös Gentiläinen on saanut tutkimuksessa osakseen runsaasti huomiota ja hänen ajattelunsa huomattava vaikutus Scotukseen on pystytty osoittamaan. Paasch keskittyy juuri näihin kolmeen ajattelijaan, sillä vaikka Gentiläinen, Scotus ja Ockham edustavat peräkkäisiä teologisukupolvia, heidän kolminaisuusopilliset kirjoituksensa muodostavat silti suhteellisen eheän keskustelun. Kirjan rakenne vahvistaa mielikuvaa keskustelusta. Muutamaa teoreettista taustalukua lukuun ottamatta teos jakautuu noin kymmensivuisiin alalukuihin, joissa Paasch esittelee vuoron perään Gentiläisen, Scotuksen ja Ockhamin omia teologisia ratkaisuja ja toisillensa esittämää kritiikkiä.

Myöhäiskeskiajan Jumalan persoonien syntymistä ja synnyttämistä käsittelevien keskusteluiden lähtökohta on Nikean ja Athanasiosuksen uskontunnustuksissa, joissa Pojan kerrotaan syntyvän Isästä ja Pyhän Hengen lähtevän Isästä ja Pojasta. Myöhäiskeskiajan teologit tulkitsivat näitä lauseita siten, että Isällä oli oltava kyky synnyttää Poika ja Pyhä Henki. Vastaavasti Pojan ja Pyhän Hengen piti olla syntyneitä enemmän kuin vertauskuvallises- sa merkityksessä – siitä huolimatta, että kaikki Jumalan persoonat olivat ikuisia. Kuitenkin kirkon uskon mukaan kaikkien Jumalan persoonien

oli oltava yhtä lailla täydellisiä. Niinpä esimerkiksi Pojan syntyminen Isästä ei voinut johtaa siihen, että Poika olisi metafysisesti alisteinen Isään nähden. Tätä niin sanottua subordinaatio-ongelmaa pidettiin filosofisesti haastavana, koska arabifilosofi Avicennan (n. 980–1037) vaikutusvaltaisen teorian mukaan syntynyt oli aina alisteista synnyttäjälle. Jumalan ikuisuuden ja muuttumattomuuden oppien ohella Augustinuksen korostama oppi Jumalan metafysisestä yksinkertaisuudesta vaikeutti Jumalan persoonien syntymisen kuvaamista filosofisesti koherentilla tavalla.

Paasch käsittelee yksityiskohtaisesti kirjassaan myös toista myöhäiskeskiajalla tärkeänä pidettyä Pojan syntymään liittyvää ongelmaa: miten voidaan selittää Nikean ja Athanasiosuksen uskontunnustusten väittämä, että Poika on syntynyt Isästä, mutta ei ole Isän luoma. Pojan piti olla syntynyt Isästä ilman, että Isä olisi muotoillut Pojan joko jostain jo olemassa olevasta tai luonut Pojan tyhjästä (*creatio ex nihilo*). Paaschin esittelemät ratkaisut tähän kysymykseen perustuivat Aristoteleen filosofiassa keskeiseen teoriaan aineesta (*materia*) ja muodosta (*forma*) kaikkien olemassa olevien asioiden metafysisinä perusosina. Henrik Gentiläisen mukaan Pojan syntymässä Pojalle välittyvän Jumalan olemuksen (*essentia*) voidaan ajatella olevan ikään kuin materiaa, joka saa Pojan syntymässä uuden muodon. Näin ollen Poika syntyy Jumalan olemuksesta eikä siten ole luotu tyhjästä. Gentiläisen tarkoitus ei ollut tietenkään väittää, että Jumalan persoonat rakentuisivat todellisuudessa mistään materiaalisesta. Sen sijaan hän halusi osoittaa samankaltaisuuksia Pojan ja luotujen olioiden syntymän välillä.

Scotus vastusti Gentiläisen ratkaisua, sillä jotta Jumalan olemus olisi verrattavissa materiaan, pitäisi sillä voida olla kolme erillistä muotoa vastaamassa kolmea Jumalan

persoonaa. Aristoteleen filosofian kannalta olisi kuitenkin ristiriitais- ta, että yhdellä kappaleella materiaa olisi kolme toisistaan erillistä, yhteen sopimatonta muotoa. Näin ollen Jumalan persoonien syntymisen vertaaminen luotujen olioiden syntymään ei Scotuksen mukaan auttanut kolminaisuusopin ymmärtämisessä. Scotus pyrki omalla ratkaisullaan välttämään Gentiläisen teorian ongelmat. Hänen mukaansa Jumalan persoonien syntymisestä puhuttaessa sekä Jumalan olemus että Jumalan persoonat on perustellumpaa ymmärtää muodoiksi (*forma*) kuin materiaksi. Scotuksen mukaan Isä synnyttää Pojan ilman mitään materiaa antaessaan Jumalan olemuksen Pojalle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että Isä loisi pojan *ex nihilo*, sillä Jumalan olemus on olemassa ei-temporaalisessa mielessä ennen Pojan persoonaa. Tämän kysymyksen osalta Ockham hyväksyi Scotuksen johtopäätöksen vastustuen kuitenkin joitain Scotuksen teorian yksityiskohtia.

Paaschin teoksella on selviä pedagogisia ansioita. Paasch selittää esittelemänsä väittelyn teologiset ja filosofiset taustat riittävän tarkasti edellyttämättä lukijalta laajoja esitietoja. Myös myöhäiskeskiajan ajattelijoiden teknistä termistöä ja hienojakoisia käsitteellisiä erotteluja selitetään selkeästi ja havainnollisesti. Tämä on aiheeseen tutustuvan lukijan kannalta merkittävä etu, sillä etenkin 1300-luvun filosofisessa teologiassa on tavallista, että argumentit perustuvat keskustelussa käytettyjen termien erilaisten merkitysten erittelyyn ja analyysiin. Kokonaisuutena Paaschin teos ei tästä huolimatta ole suinkaan helppoa luettavaa. Myöhäiskeskiajan akateemisille kiistoille tyypilliseen tapaan kirjassa tarkastellut väittelyt ovat käsitteellisesti haastavia ja historiallisesti monikerroksisia.

Paaschin teos on kokonaisuutena sekä seikkaperäinen että selkeästi kirjoitettu johdatus myöhäiskeskiajan teologiseen teemaan, jota ai-

kaisemmassa tutkimuksessa ei ole käsitelty juuri lainkaan. Tutkijoiden aihepiiriä kohtaan osoittaman kiinnostuksen vähäisyydestä huolimatta on ilmeistä, että teoksessa tarkastellut kysymykset olivat skolastikoille tärkeitä. Näin ollen teos avaa tuoreita näkökulmia myöhäiskeskiajan aatehistoriaan, erityisesti kolminaisuusopilliseen teologiaan.

MIKKO POSTI
TEOL. MAIST., HELSINKI

PILVI TORSTI Suomalaiset ja historia. Helsinki: Gaudeamus 2012. 303 s.

Millainen rooli Mannerheimilla on nykysuomalaisten mielissä? Entä Kekkosella? Hallitsevatko suomalaisten historian tulkintaa sodat, lamakaudet vai kenties jokin muu? Näihin ja moniin muihinkin kysymyksiin vastaa *Suomalaiset ja historia* -teos. Tämä Pilvi Torstin kirjoittama laaja katsaus tuo uusia näkökulmia siihen, miten suomalaiset mieltävät historian.

Keskeinen tutkimustulos on, että suomalaisten historiakäsitys ei ole niin dramaattinen kuin voisi ajatella. Sitä eivät hallitse niinkään sodat, kuten voisi esimerkiksi itsenäisyyspäivän vieton perusteella ajatella, vaan arkiset asiat, kuten oppivelvollisuus, peruskoulu ja ilmainen koulutus. Nämä asiat saivat eniten mainintoja, kun kysyttiin Suomen historian tärkeitä vaiheita. Tämän perusteella suomalaisten historiakuva on siis monipuolinen ja saa uusia muotoja nykyhetken mukaan.

Suomalaiset ja historia esittelee monivuotisen Historiatietoisuus Suomessa -hankkeen tulokset yksissä kansissa. Tässä mielessä se on tutkimusraportti, jossa käydään läpi laaja kysely- ja haastatteluaineisto. Toisaalta teos pyrkii avaamaan laajempia näkökulmia ja keskuste-

luja tutkimusaineiston pohjalta. Vierailuvia kirjoittajia ovat Jukka Rantala, Kari Paakkunainen ja Marko van den Berg.

Suomessa ei ole aiemmin tehty yhtä kattavaa historiatietoisuutta käsittelevää tutkimusta. Tutkimuksen aineisto kerättiin kyselylomakkeilla ja haastatteluilla. Tuhanen hengen pilottivaiheen jälkeen lopullisen kyselyn sai 3300 suomalaista. Vastaukset palautti 1250 henkilöä, joista lähes kaikki otettiin mukaan lopulliseen aineistoon. Näin ollen vastausprosentti oli 35,3%. Lisäksi vastaajista jatkohaastateltiin 49:ää henkilöä. Laajan aineiston ansiosta tutkimustieto historian merkityksestä suomalaisille lisääntyi merkittävästi.

Vastaajilta kysyttiin historian tärkeimpiä tapahtumia oman sukupolven näkökulmasta. Aineiston perusteella hahmottui viisi eri sukupolvea, jotka kattavat vuosien 1930–1994 välillä syntyneet suomalaiset. Joka sukupolvelle oli ominaista jokin nuoruudessa eletty yhteiskunnallinen kokemus, joka poikkesi sitä edeltäneiden ja seuranneiden sukupolvien avainkokemuksista. Tämän perusteella sukupolvet nimettiin seuraavasti: sodan ja jälleensuuren sukupolvi (1930–1944), Kekosen, 1960-luvun ja kuulentojen sukupolvi (1945–1958), kylmän sodan päättymisen sukupolvi (1959–1974), EU-jäsenyyden ja laman sukupolvi (1975–1984) sekä teknologian, kansainvälisyyden ja terrorismin sukupolvi (1985–1994).

Ikä erotteli vastaajia toisistaan erityisesti silloin, kun puhuttiin menneisyyden merkityksestä ja kiinnostuksesta historiaan. Esimerkiksi vanhempien ikäluokkien kohdalla korostui Suomi ja suomalaisten historia, nuorempien kohdalla maailmanhistoria. Vanhemmat ikäluokat suhtautuivat nuoria kriittisemmin opetukseen ja tietokirjoihin.

Tutkimus kuitenkin osoittaa, että vaikka sukupolvilla on omaleimaiset kokemuksensa, niiden avainkokemukset ovat rinnakkaisia ja limit-

tyvät. Esimerkiksi toisen maailmansodan mainitsi myös joka kymmenes sotaa välittömästi seuranneen sukupolven jäsen, kun taas lamaan liittyvät maininnat keskittyivät nuorempaan eli 1975–1984 syntyneeseen sukupolveen. EU:hun liittymisen puolestaan mainitsi keskeisenä kokemuksena kolme nuorinta sukupolvea eli vuodesta 1959 eteenpäin syntyneet. Sukupolvet siis ovat monilta näkemyksiltään varsin yhtenäisiä.

Teoksen ydin kietoutuu vahvasti lukujen 6 ja 7 ympärille. Niissä käsitellään niitä historian tapahtumia, jotka Suomessa jatkuvasti puhuttavat: vuoden 1918 tapahtumat, toisen maailmansodan perintö sekä sotia seurannut murroskausi. Sisällissodan osalta voi todeta, että menneisyys on alkanut muuttua historiaksi, kun valtaosan mielestä tapahtumista ei tarvitse enää kantaa huonoa omaatuntoa. Lisäksi perinteisen valkoisen ja punaisten tulkinnan rinnalle on noussut neutraali käsitys, jonka mukaan kumpikin osapuoli oli tapahtumiin yhtä syyllinen. Talvi- ja jatkosodan tulkinnassa isänmaallisuuden, yhtenäisyyden sekä kaikkien osallistumisen rinnalla ovat näkyvissä myös sota-aikaan liittyvät raskeimmat puolet kuten traumaattisuus ja puhumattomuus.

Mielenkiintoinen yksityiskohta liittyy Mannerheimiin, joka tuntuu olevan aina ajankohtainen henkilö. Mannerheim mainittiin usein, mutta vastaajat eivät osanneet yleensä perustella valintaansa. Mannerheim ikään kuin kuului mainita, vaikka ei olisi varmuutta hänen historiallisista ansioistaan. Toinen keskeinen henkilö oli Kekkonen, jonka valtaa pidettiin varsin kohtuullisena. Kritiikin ohella Kekosta käsiteltiin yhä enemmän myös kulttihahmona. Sotien jälkeisen ajan keskeiseksi piirteeksi kuvattiin Suomen hyvinvointivaltion menestystarina, johon liittyvät yleinen optimismi ja positiivisuus.

Ulkoasultaan teos on näyttävä ja mielenkiintoisesti toteutettu.